

Mateusz DŁUGOSZ

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska

e-mail: mateusz.dlugosz@uwr.edu.pl

ORCID: 0000-0001-7323-1502

NAPŁYW MIGRACYJNY W DOBIE DEKONCENTRACJI ZALUDNIENIA

Migration inflow in the era of the population deconcentration

Abstract: Despite the commonly observed suburbanization, there are cities in Poland with a positive migration balance. One of them is Wrocław, which is the most important migration center in south-western Poland. The following study raises the issue of migratory inflow to this city, by characterizing the source areas and people settling there for permanent residence between 2002 and 2018. The main research method used in the study is the analysis of statistical data, whose primary source was the statistical material available in the Demography database. In the course of analysis, it was noted that the immigrant population is dominated by young people, coming both from municipalities located close to Wrocław, as well as significantly distant from it, which indicates the heterogeneity and lack of territorial continuity of the immigration field.

Key words: migration inflow, internal migration, concentration of the population, Wrocław

WPROWADZENIE

Istotnym wątkiem badawczym podnoszonym w analizach dotyczących dużych miast w krajach wysoko rozwiniętych jest suburbanizacja (Gałka, Warych-Juras 2018). Odśrodkowe ruchy migracyjne z ich obszaru mogą wskazywać na tendencje kontrurbanizacyjne w kraju, jednak obserwowany odpływ ludności na przedmieścia i do strefy podmiejskiej pokazuje istotę suburbanizacji, jaką jest dekoncentracja przestrzenna ludności i działalności przemysłowej (m. in. Brown, Schafft 2002; Gutiérrez, García-Palomares 2007; Zborowski, Raźniak 2013; Kurek i in. 2015; Gałka, Warych-Juras 2018; Brezdeń, Szmytkie 2019).

Zachodząca w regionach miejskich suburbanizacja powinna więc prowadzić do stopniowego wyludniania centrów miast (Sudra 2020). Niemniej jednak w dobie powszechnej dekoncentracji wywołanej wspomnianymi procesami, w Polsce są miasta i aglomeracje, które odnotowują duży napływ migracyjny. Należą do nich: Warszawa, Kraków, Wrocław, Poznań i Trójmiasto, nazywane aglomera-

---

Wpłynęło: 7.07.2021

Zaakceptowano: 1.10.2021

Zalecany sposób cytowania / Cite as: Długosz M., 2022, Napływ migracyjny w dobie dekoncentracji zaludnienia, *Prace i Studia Geograficzne*, 67.1, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 7–24, DOI: 10.48128/pisg/2022-67.1-01.

cjami „wielkiej piątki” (Śleszyński 2016, 2020). Mimo zachodzącej w nich suburbanizacji, szeroko opisaney w literaturze przedmiotu, o której mowa będzie w dalszej części opracowania, w jednostkach tych obserwuje się intensywny napływ migracyjny, powodujący, że na tle innych jednostek odznaczają się one korzystną sytuacją ludnościową (por. Szmytkie, Sikorski 2020).

Sytuacja migracyjna tych miast wskazuje, że warto zwrócić uwagę na kwestię imigracji w ruchu wewnętrznym. W poniższym opracowaniu scharakteryzowano napływ migracyjny do Wrocławia, jednego z ośrodków zaliczanych do „wielkiej piątki”, będącego jednocześnie najbardziej atrakcyjnym ośrodkiem migracyjnym w Polsce południowo-zachodniej (por. Dolińska i in. 2020). Celem opracowania była identyfikacja obszarów źródłowych Wrocławia jako ośrodka docelowego migrantów w ruchu wewnętrznym oraz charakterystyka napływających tam osób. Określenie struktury wieku i płci migrantów, osiedlających się w mieście na pobyt stały, pozwala na uzupełnienie wiedzy w zakresie zależności pomiędzy wiekiem a mobilnością przestrzenną ludności w ruchu wewnętrznym. Natomiast identyfikacja obszarów źródłowych, przeprowadzona w oparciu o analizę największych potoków migracyjnych i stopnia trwałości powiązań migracyjnych, umożliwi rozpoznanie zlewni migracyjnej Wrocławia z perspektywy charakterystyki obszarów źródłowych. Opracowanie stanowić będzie syntetyczne źródło wiedzy na temat pola migracji Wrocławia oraz struktury osób osiedlających się w nim. Tym samym w artykule zostanie udzielona odpowiedź na dwa podstawowe pytania dotyczące napływu migracyjnego: kto oraz skąd przyjeżdża do Wrocławia z zamiarem osiedlenia się w tym mieście na pobyt stały. Dzięki temu możliwe będzie szersze spojrzenie na napływ migracyjny z perspektywy obszarów źródłowych. Poniższe opracowanie uzupełni dotychczasową literaturę przedmiotu w zakresie migracji wewnętrznych i prawidłowości, które są z nimi związane o wątek zależności pomiędzy ruchem wędrownym a strukturą ludności, a także o analizę trwałości powiązań migracyjnych przez pryzmat stopnia trwałości migracji.

PRZEGLĄD LITERATURY

Obserwowane w całym kraju zmiany w zakresie ruchu naturalnego i przemian modernizacyjnych są widoczne w sposób szczególny w dużych miastach, co wynika z ogólnej sytuacji demograficznej Polski (Gołata, Kuropka 2015). Od połowy lat 80. XX w. obserwuje się w nich ubytek naturalny, który wywołany jest przede wszystkim zmniejszającą się liczbą urodzeń (Długosz 2005). Jednocześnie wskazuje się, że negatywne procesy demograficzne w polskich miastach, zdynamizowane po transformacji ustrojowej z 1989 r. (Szymańska, Wylon 2019), mają związek z obserwowanym w kraju drugim przejściem demograficznym rzutuującym na wielkość ruchu naturalnego (Kurek 2012, Józwiak 2013). Warto więc zauważyć, że w krajach, gdzie zachodzi drugie przejście demograficzne, to procesy migracji wewnętrznych w największym stopniu kształtują liczbę ludności w tych jednostkach (Rowe i in. 2019).

Wewnętrzny ruch wędrowny staje się więc istotnym problemem badawczym w analizach dotyczących większych ośrodków miejskich. W literaturze wątek dotyczący migracji wewnętrznych z udziałem dużych miast pojawia się bardzo często (m.in. Kassadra i in. 1997; Bontje, Latten 2005; Długosz 2005, 2006; Steinführer i in. 2010; Lopez-Gay 2014; Pytel 2017; Krzysztofik i in. 2017; Gałka, Warych-Juras 2018). Mimo to, w porównaniu z przemieszczeniami międzynarodowymi stanowi on w literaturze przedmiotu jedynie niewielki wątek badawczy (King i Skeldon 2010, Horolets i in. 2018), choć zauważa się istotny wpływ migracji wewnętrznych na procesy zachodzące w sferze społeczno-ekonomicznej, jak i politycznej (Ellis 2012).

Wobec niekwestionowanego wpływu redystrybucji przestrzennej ludności odbywającej się pomiędzy miejscowościami w Polsce na sytuację demograficzną miast (Zborowski i in. 2012), warto zwrócić uwagę na kierunki wewnętrznego ruchu wędrownego, jakie zachodzą z ich udziałem. Można

zauważyć, że Polska jest wciąż krajem, w którym obserwuje się koncentrację ludności wynikającą z procesów urbanizacyjnych, przy jednocześnie zachodzącej wewnętrznej dekoncentracji wielu aglomeracji i zespołów miejskich (*Sytuacja demograficzna Polski...*). W literaturze zwraca się jednak większą uwagę na migracje wywołane przede wszystkim procesami suburbanizacji, kształtującymi nie tylko liczbę ludności w tych jednostkach, ale również w ich strefach podmiejskich (Leetmaa 2008, Gałka, Warych-Juras 2018). Dla samych aglomeracji „wielkiej piątki” (por. Śleszyński 2016), z której jedna jednostka jest przedmiotem analizy, daje się wskazać wiele przykładów opracowań opisujących procesy suburbanizacji: w aglomeracji warszawskiej (np. Lisowski 2004; Denis, Majewska 2011; Lisowski i in. 2014; Śleszyński 2012, 2015), w Krakowie (np. Raźniak 2013; Musiał-Malagó 2014; Kurek i in. 2015; Harańczyk 2015) we Wrocławiu (np. Gonda-Soroczyńska 2009; Kajdanek 2011; Ciok, Leśniak 2015; Szmytkie 2019, 2020; Brezeń, Szmytkie 2017, 2019), w Poznaniu (np. Tanaś, Trojanek 2015, Kaczmarek 2017, 2020; Lityński 2020) czy dla aglomeracji Trójmiasta (np. Turzyński 2014, Masik 2018). Opracowania te podnoszą kwestię suburbanizacji z różnych perspektyw badawczych jako proces dekoncentracji zabudowy mieszkaniowej, infrastruktury przemysłowej czy działalności gospodarczej, wskazując na heterogeniczność samego procesu przy jednoczesnym wskazaniu jego istoty, jako odpływu aktywności społeczno-gospodarczej z centrów miast na ich obrzeża. Wiąże się to z cyklem życia miejskiego, czyli sekwencji naprzemiennej przestrzennej koncentracji i dekoncentracji ludności i miejsc pracy (Lisowski, Wilk 2002).

Na tle tych procesów i dominacji przemieszczeń w kierunku miasto-wieś (mniejsze miejscowości), adekwatnie mniejszą uwagę poświęca się napływowi migracyjnemu do miast, chociaż on również ma miejsce w przestrzeni geograficznej. Należy jednak zauważyć, że kierunek ten współcześnie jest charakterystyczny przede wszystkim dla krajów słabo rozwiniętych lub rozwijających się (Bell i in. 2015, Cattaneo i Robinson 2020). Sam zaś napływ jest bardzo często wiązany z gwałtowną urbanizacją (Farrell 2017), pierwszą fazą rozwoju miast w koncepcji L. van der Berga i in. (1982), powodującą rozwój centralnych części tych jednostek na skutek pojawiającej się tam ludności, a która obecna była w Europie w latach minionych.

W Polsce intensywny napływ migracyjny do miast, szczególnie dużych, obserwowano w czasach gospodarki centralnie sterowanej (Kuśmider 2019). Jednostki te były istotnymi obszarami docelowymi przede wszystkim z uwagi na rozwiniętą funkcję przemysłową, oferując tym samym miejsca pracy przybywającej ludności, głównie wiejskiej (Dziewoński i in. 1977). Z uwagi na zmianę kierunków przemieszczeń ludności w ruchu wewnętrznym w Polsce, tempo napływu ludności do miast wyhamowało w latach 90. XX wieku (Józefowicz 2020), kiedy to na szerszą skalę zaczęły zaznaczać się procesy suburbanizacji, przyciągające ludność na obszary podmiejskie (Harasimowicz 2018). Jednocześnie obszary te stawały się jednym z konkurencyjnych wobec dużych miast celów migracji ludności, nieznacznie obniżając ich rolę jako miejsc docelowych (Lewandowska-Gwarda, Antczak 2015).

Mimo postępującej dekoncentracji przemysłowej i rezydencjonalnej, duże miasta współcześnie wciąż przyciągają migrantów, jednak czynniki skłaniające ludność do migracji są nieco odmienne niż niegdyś. Kierunki współczesnego napływu migracyjnego wskazują w pewien sposób, że obszary docelowe postrzegane są jako atrakcyjne miejsca zamieszkania, kariery zawodowej czy stabilizacji życiowej (*Sytuacja demograficzna Polski...*). Wysoka atrakcyjność migracyjna danego miasta wynika ze zróżnicowanej sytuacji społeczno-ekonomicznej związanej najczęściej z polifunkcyjnym charakterem jego struktury społeczno-ekonomicznej (Kałuża-Kopias 2010). Jednostki te przyciągają nowych mieszkańców przez stwarzanie dobrych warunków życia samej ludności, jak i będąc atrakcyjnymi lokalizacjami biznesu (Kałuża-Kopias 2014). Duży napływ migracyjny, obecny w największych polskich miastach, jest bardzo często wiązany z ich funkcją akademicką, przyciągającą młode osoby, chętne podwyższyć swoje wykształcenie (Datko 2014). Duże miasta charakteryzują się zróżnicowaną strukturą gospodarczą i wysoką konkurencyjnością (Smętkowski 2011), zaś rozwinięty sektor usług stwarza szerokie możliwości zatrudnienia, co przyciąga do nich migrantów (Kałuża-Kopias, Palma 2019).

Warto również wskazać, że sam napływ migracyjny przyczynia się do lepszej alokacji zasobów pracy, która ma istotny wpływ na wzrost gospodarczy regionu, jak i życie mieszkańców, przez wzrost ich dochodów indywidualnych oraz poprawę jakości życia (Lewandowska-Gwarda, Antczak 2015). Wiedząc, że migranci w istotny sposób wpływają na miejsca docelowe poprzez, chociażby, przepływ innowacji (King 2013) czy rozwój lokalnych rynków pracy (Borjas 2006, Pietrzak i in. 2013; Karwarc-Woźniak i Chmieliński 2013), stworzone przez napływających migrantów warunki mogą skłonić kolejnych migrantów do podjęcia decyzji o zameldowaniu się w danym miejscu. W sposób szczególnie należy więc zwrócić uwagę na napływ migracyjny i podobnie jak E. Szafrńska i A. Michalska-Żyła (2018) zadać pytanie o to kim są imigranci przybywający do miasta (jakie są ich cechy demograficzne) oraz skąd pochodzą. Dzięki temu możliwe będzie lepsze poznanie prawidłowości i zależności pomiędzy ruchem wędrownym i strukturą demograficzną ludności, ale również charakteru gmin stanowiących pole imigracji dużego miasta w Polsce. To z kolei może pomóc w zrozumieniu procesów demograficznych obserwowanych we Wrocławiu, jak i jego roli w systemie migracyjno-osadniczym kraju.

METODY BADAŃ, DANE I OBSZAR BADAWCZY

W opracowaniu podstawowym źródłem danych jest materiał statystyczny, publikowany przez Główny Urząd Statystyczny. Informacje dotyczące cech demograficznych ludności, tj. wieku i płci oraz wielkość i kierunki napływu ludności zostały określone na podstawie danych dostępnych w bazie Demografia, w tym macierzy przepływów międzygminnych (tablica 2g). Wykorzystany materiał statystyczny dostarcza informacji na temat wielkości migracji pomiędzy gminami w Polsce, jednak warto w tym miejscu wskazać, że część danych jest objęta tajemnicą statystyczną. Dotyczy to przymieszczeń poniżej 3 osób, które odnoszą się do konkretnego kierunku. W sumarycznym ujęciu, które w poniższym opracowaniu zostało wzięte pod uwagę, nie stanowi to przeszkody do prowadzenia analiz, jednak warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że jakość dostępnych publicznych danych statystycznych, szczególnie migracyjnych (Korcelli 1997), budzi kontrowersje w środowisku naukowym (Gołata 2012), co należy mieć na uwadze przy interpretacji wyników dokonywanych analiz.

Zdając sobie sprawę z pewnych ułomności polskiej statystyki publicznej, należy więc na początku analiz podkreślić, że dotyczą one migracji rejestrowanych na pobyt stały, a więc powyższa analiza nie daje pełnego i złożonego obrazu sytuacji migracyjnej we Wrocławiu. Niemniej jednak należy podkreślić, że wykorzystane dane są wartościowe z uwagi na ciągłość rejestracji (por. Kałuża-Kopias 2020), ale również sam fakt zarejestrowania zameldowania, który podkreśla trwałość decyzji o zmianie miejsca zamieszkania (por. Śleszyński 2020). Dzięki temu możliwe jest na ich podstawie poznanie badanego zagadnienia, a zaobserwowane wnioski pozwalają naświetlić problem badawczy postawiony w tytule opracowania.

Poniższy artykuł przedstawia liczbę zameldowań we Wrocławiu z innych gmin w Polsce. Zakres przestrzenny odnosi się więc do najmniejszych jednostek podziału administracyjnego w kraju, co pozwala na analizę zjawiska na najniższym poziomie agregacji danych statystycznych. Analizę przeprowadzono dla lat 2002–2018, a jej zakres czasowy w dużej mierze podyktowany jest dostępnością danych w bazach Głównego Urzędu Statystycznego. Dodatkowo wybrany okres obejmuje przedział czasowy przed i po akcesji Polski do Unii Europejskiej oraz przypada na okres silnego rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju.

W opracowaniu wykorzystano metody badawcze bazujące na analizie wtórnych danych statystycznych, które dodatkowo uzupełnione są syntetycznym opisem statystycznym oraz opracowaniami kartograficznymi wizualizującymi badane zjawisko (por. Runge 2007). W pierwszej kolejności pozyskane dane wykorzystano do określenia struktury wieku i płci ludności przybywającej do Wrocławia

w latach 2002–2018, do czego posłużył współczynnik feminizacji. Następnie pozyskany materiał wykorzystano do przedstawienia sumarycznego przepływu pomiędzy Wrocławiem a gminami w Polsce oraz przedstawienia go według przyjętych kategorii. Charakterystyka obszarów pochodzenia migrantów przybywających do Wrocławia została określona przez pryzmat: głównych strumieni migracyjnych, stopnia trwałości oraz wielkości przepływów. Określenie stopnia trwałości migracji jest stosunkowo rzadko stosowane, dlatego wymaga pewnego wytłumaczenia. Pojęcie to jest rozumiane jako częstotliwość wyboru konkretnej gminy jako miejsca docelowego w określonym przedziale czasowym, czyli liczba lat, w trakcie których zarejestrowano wyjazdy do konkretnej jednostki (Huk 2004). Nie należy jednak utożsamiać tego parametru z trwałością migracji rozumianą, jako wyróżnik długości trwania przemieszczenia, o których pisze A. Jagielski (1974). Dzięki zastosowaniu tego parametru możliwe jest odróżnienie zachodzących stale wyjazdów migracyjnych od tych, które zachodzą sporadycznie. Ukazanie wielkości sumarycznego napływu migracyjnego do Wrocławia według wielkości danej gminy i jej rodzaju dostarczyło informacji na temat charakteru obszarów pochodzenia imigrantów. Wszystkie analizy przeprowadzono na tle istniejącego podziału administracyjnego kraju.

Obszarem badań jest Wrocław, który jako element sieci migracyjnej w literaturze przedmiotu pojawia się często. Wrocław, jako stolica województwa dolnośląskiego, jest silnie wykształconym ośrodkiem regionalnym (Jończy, Dolińska 2016), jednak na tle dużych europejskich miast widoczny jest jako słabo wykształcona metropolia europejska IV rzędu (Książek, Suszczewicz 2017), zaś w rankingu GaWC sytuuje się w kategorii gamma (GaWC 2020). Jednostka analizowana w tym opracowaniu, jest uważana za jeden z najbardziej atrakcyjnych migracyjnie ośrodków miejskich w kraju (Śleszyński 2016) i jednocześnie najważniejszy w Polsce południowo-zachodniej (Dolińska i in. 2020), a wraz z Krakowem, w całej Polsce południowej. Pojawiające się dotychczas prace ukazują Wrocław przez pryzmat obszaru źródłowego migracji w ruchu wewnętrznym, z którego migranci przemieszczają się do strefy podmiejskiej (patrz wyżej), jak i pozostałych obszarów w regionie.

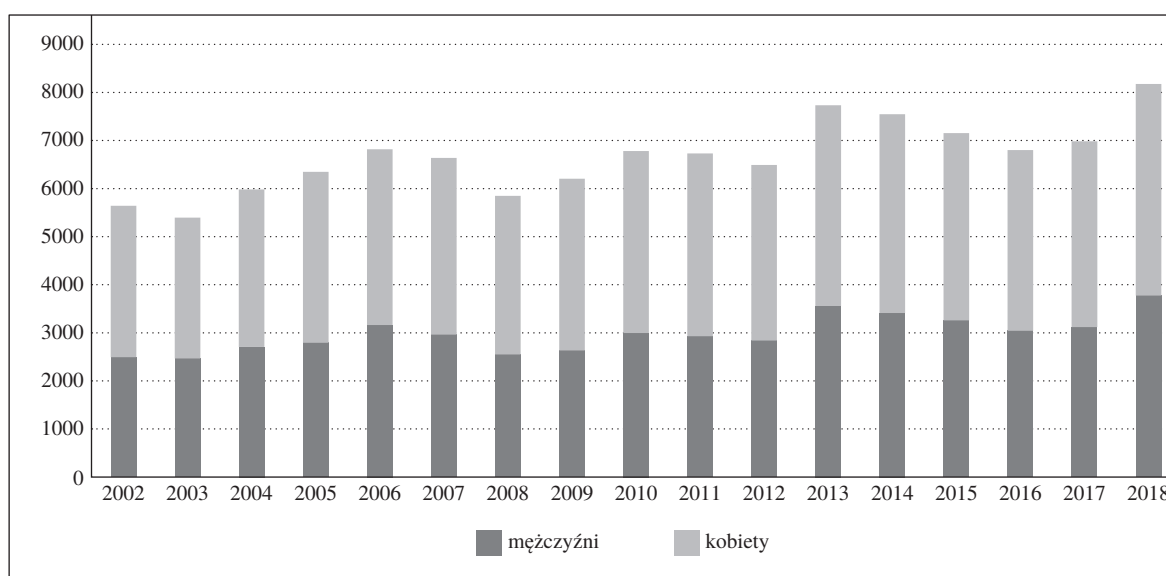
Dotychczasowe opracowania dotyczące napływu migracyjnego do Wrocławia pojawiały się np. w pracach P. Śleszyńskiego (2016), gdzie podjęto analizy dotyczące ruchu wędrownego do Wrocławia jako miasta będącego jednym z elementów tzw. „wielkiej piątki”. Podobne analizy w kontekście wielkości napływu i odpływu migracyjnego do dużych miast (w tym także Wrocławia) podjęła D. Kałuża-Kopias (2010, 2014, 2020). Wrocław w literaturze migracyjnej opisywany jest również jako ośrodek drenujący region pod kątem młodzieży maturalnej (Dolińska i in. 2020) oraz jako istotna zlewnia migracyjna w Polsce południowo-zachodniej (Ilnicki, Szczyrba 2019). Warto również w tym miejscu wskazać pracę R. Kozieła (1989), która odnosi się do wewnątrzmijskich przemieszczeń w tym mieście. Wątek migracyjny w przypadku Wrocławia jest dość obszerny, jednak poniższe opracowanie uzupełnia wiedzę z zakresu ruchu wędrownego w tym mieście o zagadnienia związane z napływem migracyjnym.

STRUKTURA WIEKU I PŁCI IMIGRANTÓW WE WROCŁAWIU

W latach 2002–2018 we Wrocławiu na pobyt stały zarejestrowano 212 415 zameldowań w ruchu wewnętrznym, z czego 113 349 osób pochodziło spoza Wrocławia. W wielu miastach w Polsce migracje międzydzielnicowe odgrywają ważną rolę w kształtowaniu napływu migracyjnego do konkretnych dzielnic, ale i całego miasta, jednak brak dostatecznie dobrych jakościowo danych na jak najniższym stopniu podziału przestrzennego skutecznie ogranicza możliwość prowadzenia szerszych analiz ze wskazanej tematyki. Posługując się ogólnodostępnym materiałem statystycznym, fragmentaryczne analizy można prowadzić, jednak dla wybranych miast w Polsce. Opracowanie dotyczące migracji wewnątrzmijskich Wrocławia stworzył M. Długosz (2020), określając przestrzenne zróżnicowanie aktywności migracyjnej mieszkańców tego miasta w układzie byłych dzielnic (Starego Miasta, Śród-

mieścia, Fabrycznej, Krzyków i Psiego Pola). W tej pracy daje się również zauważyć, że znaczenie migracji wewnątrzmijskich, wyrażone przez wielkość przepływów, w badanym okresie zmniejsza się, ustępując miejsca napływowi spoza miasta, co może być wynikiem nieprzestrzegania obowiązku meldunkowego.

Napływ migracyjny do Wrocławia wykazuje niewielką tendencję wzrostową w latach 2002–2018, jednak mimo to przez cały czas utrzymuje się na zbliżonym poziomie. W badanym okresie liczba migrantów wahała się od 5643 osób w 2002 r. do 8176 migrantów w 2018 r. Przez większość analizowanego okresu utrzymywała się jednak poniżej 7000 osób. Warto jednak, oprócz sumarycznego natężenia migracji wewnętrznych, zwrócić uwagę na strukturę wieku i płci osób biorących w niej udział. Wśród migrantów w ruchu wewnętrznym dominują kobiety, co dokładnie pokazuje tendencję opisywaną w literaturze przedmiotu. Od pionierskiej pracy E. Ravensteina (1889) uznaje się bowiem, że migracje wewnętrzne są sfeminizowane. Taka sytuacja ma miejsce również we Wrocławiu, gdzie udział kobiet przewyższa udział mężczyzn w strukturze migrantów (ryc. 1). Różnice te wynoszą od 7,2 do 15,2 p. proc. Potwierdza to również klasyczny współczynnik feminizacji wahający się w przedziale 115–135 kobiet przypadających na 100 mężczyzn.

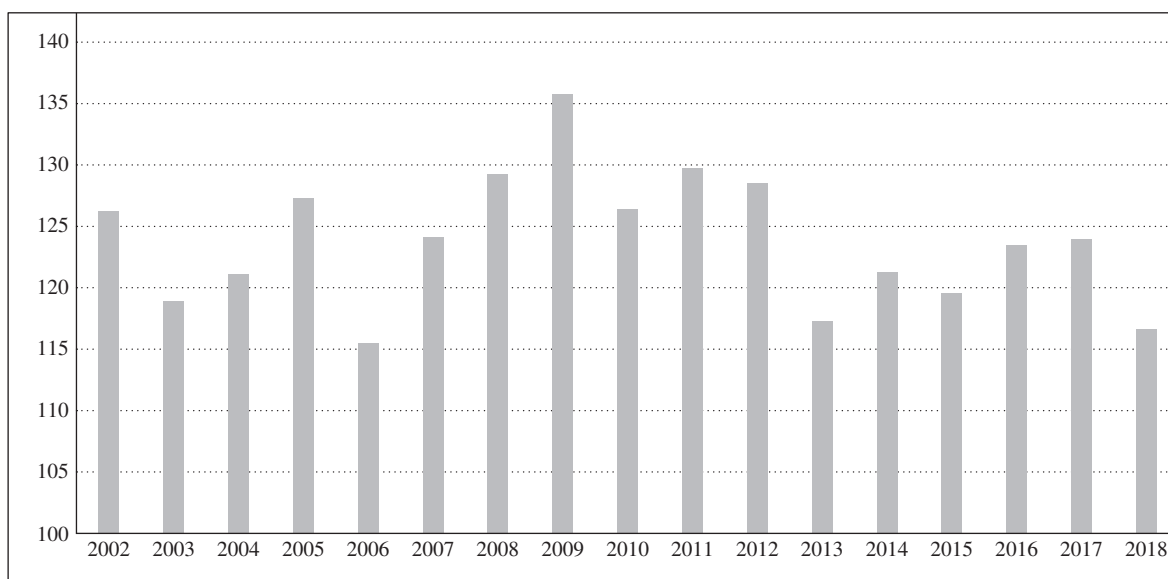
Ryc. 1. Liczba imigrantów w ruchu wewnętrznym we Wrocławiu według płci w latach 2002–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Demografia.

Fig. 1. Number of immigrants in internal migration in Wrocław by sex in 2002–2018

Source: author's own work based on Demography database.

W tym momencie warto zwrócić uwagę na współczynnik feminizacji wśród osób przybywających do Wrocławia (ryc. 2). Jego wartość w sposób umiarkowany związana jest z wielkością napływu migracyjnego. Zauważa się bowiem, że wraz ze wzrostem liczby imigrantów bardzo często zmniejsza się współczynnik feminizacji, co pozwala wysnuć wniosek, że o nasileniu migracji wewnętrznych decyduje przede wszystkim zwiększony napływ migrantów płci męskiej. Sytuacja ta jest szczególnie widoczna w przypadku lat 2013 i 2018, kiedy to wystąpił duży przyrost liczby osób napływających do Wrocławia w porównaniu do poprzedniego roku. Można zauważyć, że są to lata, gdzie szczególnie duży udział wśród migrantów stanowili mężczyźni. Sytuacja ta potwierdza się również w przypadku lat 2008 i 2009, kiedy obserwuje się przyrost liczby osób napływających do Wrocławia, jednak odbywa się on przy niezmiennym liczbie kobiet (ryc. 1).

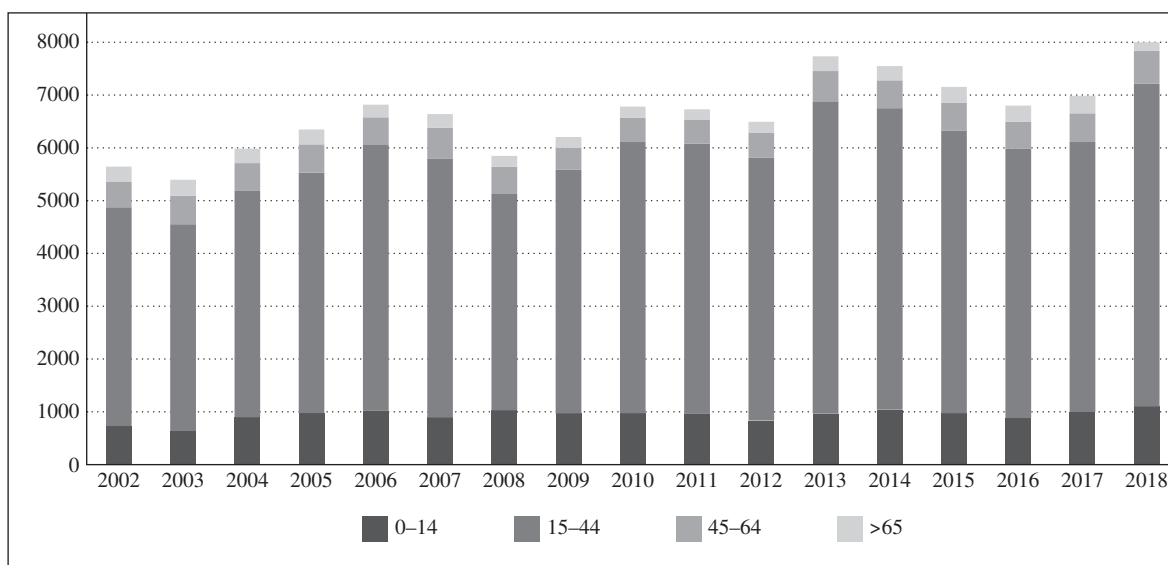

Ryc. 2. Współczynnik feminizacji wśród imigrantów do Wrocławia w latach 2002–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Demografia.

Fig. 2. Feminization rate among immigrants to Wrocław in 2002–2018

Source: author's own work based on Demography database.

Ryc. 3. Liczba imigrantów w ruchu wewnętrznym we Wrocławiu według grup wieku w latach 2002–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Demografia.

Fig. 3. Number of immigrants in internal migration in Wrocław by age group in 2002–2018

Source: author's own work based on Demography database.

Migranci przybywający do Wrocławia to przede wszystkim osoby młode. Zdecydowaną większość stanowią bowiem osoby poniżej 45 roku życia, czyli będące w wieku mobilnym (ryc. 3). Osoby te wykazują większą skłonność do podejmowania aktywności migracyjnej niż osoby powyżej 45 roku życia, co zostało dotychczas szeroko skomentowane w literaturze (np. Fugguitt, Heaton 1995, Kału-

za-Kopias 2020). W latach 2002–2018, udział tych osób podlegał niewielkim zmianom, wynosząc od 84,4% do 90,3%, dobitnie ukazując wyraźną dominację osób w wieku mobilnym wśród imigrantów. Wśród tej grupy ludności wyróżniały się przede wszystkim grupy wieku: 20–24, 25–29, 30–34, 35–39 lat, które stanowiły w analizowanym okresie od 64 do 71% migrantów. Największą grupę imigrantów, około 30% wszystkich, stanowiły w poszczególnych latach okresu 2002–2018 osoby w wieku 25–29 lat. Można więc wywnioskować, że są to prawdopodobnie osoby, które w czasie studiów we Wrocławiu nie zarejestrowały swojego pobytu, natomiast na stałe związały się z tym miastem po zakończeniu edukacji, a zarazem na początku kariery zawodowej, który przypada na ten wiek. Wówczas to najprawdopodobniej zdecydowały się na zameldowanie się we Wrocławiu.

Struktura wieku imigrantów we Wrocławiu w latach 2002–2018 zmieniała się (tab. 1). W 2002 roku napływ migracyjny opierał się na zameldowaniach osób w wieku 25–29 lat (30,7%), 20–24 lat (17,3%) oraz 30–34 lat (11,2%). W czasie objętym analizą obserwuje się jednak swoiste „starzenie się” osób wybierających Wrocław jako miejsce migracyjnej destynacji. Widoczne jest bowiem mel-dowanie się w tym mieście coraz starszych osób. W 2018 r. daje się zauważyć, że wśród migrantów przeważają wciąż osoby w wieku 25–29 lat (27,7%), jednak umocnił się udział starszych grup w wie-

Tabela 1. Struktura wieku osób przyjeżdżających do Wrocławia w wybranych latach okresu 2002–2018

Table 1. Age structure of people arriving to Wrocław in selected years of 2002–2018

Grupa wieku Age group	2002 2002	2006 2006	2010 2010	2014 2014	2018 2018	Zmiana (2002–2018) Change (2002–2018)
	w % in %					
0–4	5,8	7,9	9,5	8,2	8,5	2,7
5–9	4,2	4,3	2,9	3,4	3,2	-1,0
10–14	2,9	2,7	2,0	2,2	1,7	-1,2
15–19	5,1	3,1	2,0	2,2	1,8	-3,3
20–24	17,3	13,0	9,8	7,6	6,1	-11,2
25–29	30,7	31,7	35,3	32,7	27,7	-3,0
30–34	11,2	17,4	18,8	21,1	23,5	12,3
35–39	4,8	5,7	7,0	8,0	10,7	5,9
40–44	4,3	2,9	2,8	3,8	4,9	0,6
45–49	3,3	2,2	1,6	2,0	2,4	-0,9
50–54	2,6	2,4	2,0	1,7	1,7	-0,8
55–59	1,5	2,0	1,8	1,6	1,3	-0,1
60–64	1,2	1,1	1,4	1,7	2,1	0,9
65–69	1,3	1,0	0,8	1,3	1,8	0,5
70–74	1,4	0,9	0,8	0,7	0,9	-0,5
75–79	0,9	0,8	0,5	0,4	0,5	-0,4
80–84	0,8	0,5	0,6	0,4	0,5	-0,3
>85	0,7	0,4	0,4	0,6	0,5	-0,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Demografia.

Source: author's own work based on Demography database.

ku 30–34 lat (23,5%; wzrost o 12,3 p. proc.) oraz 35–39 lat (10,7%, wzrost o 5,9 p. proc.). Spadł natomiast dla grupy w wieku 20–24 lat (6,1%, spadek o 11,2 p. proc.). Obserwuje się również spa-

dek udziału procentowego ludności poniżej 19 roku życia. Można więc powiedzieć, że przesunął się wiek największego natężenia migracji z grupy 20–29 lat w roku 2002 do grupy 25–34 lat w 2018 r. Należy również stwierdzić, że to właśnie ta grupa wiekowa współcześnie dominuje wśród osób przyjeżdżających do Wrocławia. Niemniej mając na uwadze opóźnienie faktu rejestracji zameldowania się ludności w danym miejscu, można również wywnioskować, że współcześnie mieszkańcy coraz później dopełniają obowiązku meldunkowego.

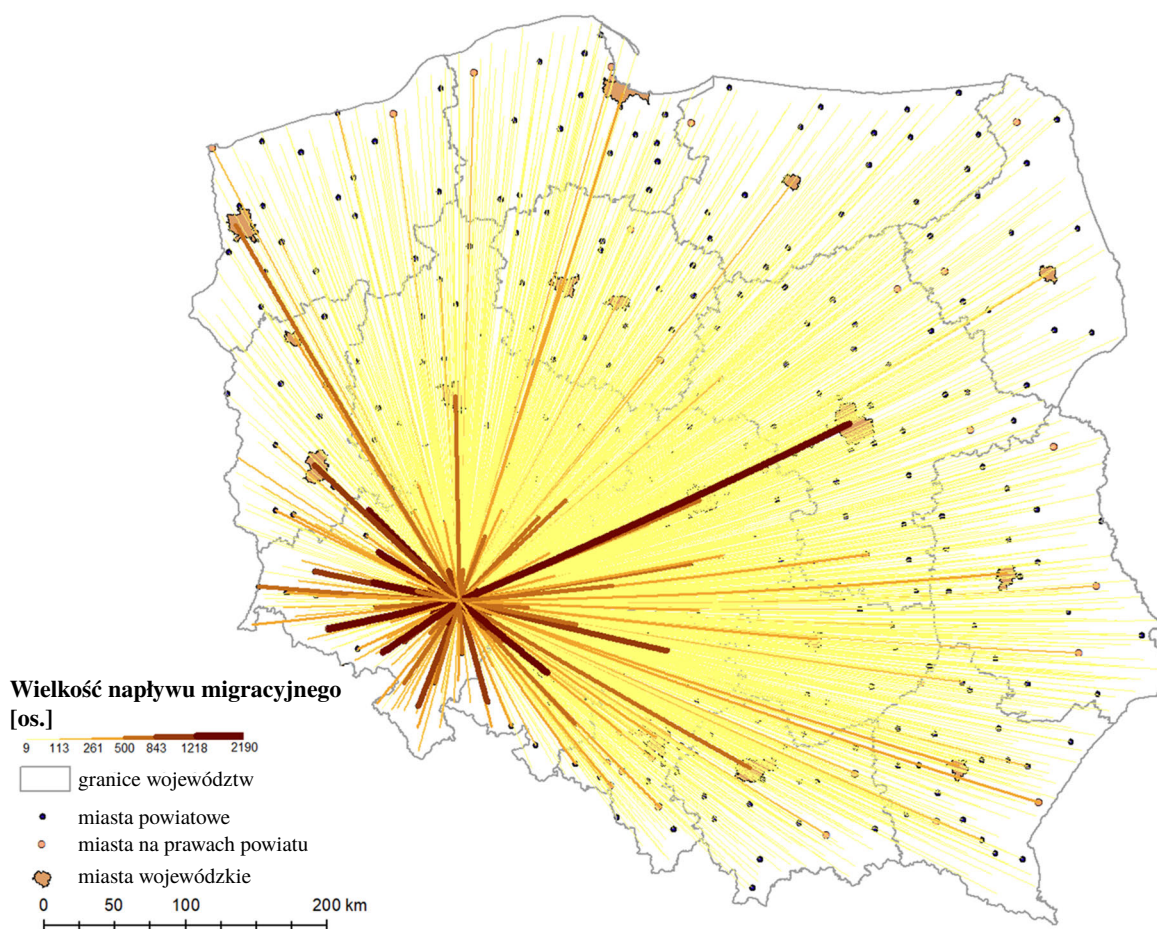
OBSZARY POCHODZENIA WROCŁAWSKICH IMIGRANTÓW W RUCHU WEWNĘTRZNYM

Miejsce pochodzenia wrocławskich imigrantów jest silnie zróżnicowane przestrzennie. Choć miasto posiada powiązania migracyjne z blisko 92% gmin w Polsce (2274/2478 gmin), to największe potoki migracyjne obserwowane są w przypadku kilku miejsc, położonych w różnych częściach przestrzeni geograficznej, co sugeruje niejednorodność i brak ciągłości terytorialnej obszaru źródłowego imigrantów w ruchu wewnętrznym (ryc. 4). Największe strumienie migracyjne charakterystyczne są zarówno dla gmin znajdujących się w strefie podmiejskiej Wrocławia (Długołęka, Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Siechnice, Miękinia, Oleśnica, Oborniki Śląskie), ośrodków subregionalnych leżących w bliskości tego miasta (Wałbrzych, Legnica, Opole, Jelenia Góra, Częstochowa), miast średniej wielkości leżących w makroregionie południowo-zachodnim (Lubin, Głogów, Świdnica, Nysa, Bolesławiec), jak i innych, dużych miast w Polsce z wyraźną dominacją miasta stołecznego Warszawy. Wymienione gminy charakteryzują sumaryczne przepływy migracyjne powyżej 1000 osób w latach 2002–2018.

Można już na pierwszy rzut oka zauważyć pewne tendencje dotyczące koncentracji przestrzennej obszarów źródłowych imigrantów. Gminy, skąd pochodzą imigranci we Wrocławiu, koncentrują się w Polsce południowo-zachodniej, w szczególności zaś największe przepływy migracyjne dotyczą gmin leżących w województwie dolnośląskim i województwach z nim sąsiadujących. Tendencja do osłabienia potoków migracyjnych do Wrocławia maleje wraz ze wzrostem odległości, z wyjątkiem miast tzw. „wielkiej piątki”, ale też ośrodków wojewódzkich i ośrodków niegdyś pełniących tę funkcję. W przypadku tych jednostek obserwuje się stałe i względnie duże potoki migracyjne. Choć liczba gmin, z których liczba osób wyjeżdżających do Wrocławia przekroczyła 100 osób w latach 2002–2018, wynosiła tylko 218, to właśnie z nich zaobserwowano napływ około 75% migrantów w badanym okresie. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że z większości gmin w Polsce (2260 jednostek) wielkość napływu migracyjnego nie jest tak wysoka. Łącznie odpowiadają oni za około 25% wszystkich imigrantów w ruchu wewnętrznym, którzy przybyli do Wrocławia w latach 2002–2018.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że obserwowane przepływy migracyjne (ryc. 5), jak zauważono wcześniej, nie są widoczne w przypadku wszystkich gmin w Polsce. Spośród 2478 jednostek tego poziomu podziału administracyjnego, co najmniej jedna osoba przyjechała do Wrocławia w latach 2002–2018 w przypadku 2274 z nich. Można więc stwierdzić, że Wrocław w badanym okresie posiadał powiązania migracyjne z blisko 92% wszystkich gmin w Polsce. Tu należy jednak zaznaczyć, że częstotliwość tych połączeń, świadcząca o trwałości potoków migracyjnych również była zróżnicowana i zależna przede wszystkim od odległości określonej gminy od Wrocławia.

Najtrwalsze połączenia migracyjne dotyczą powiązań z gminami leżącymi w bliskości Wrocławia oraz obejmującymi większe ośrodki miejskie w kraju. W przypadku tych jednostek w każdym roku okresu objętego analizą obserwuje się odpływ migracyjny do Wrocławia. Są to więc gminy stale emitujące migrantów do Wrocławia, a łączna ich liczba to 273 jednostki. Odpowiadają one za 77% wszystkich migrantów przyjeżdżających do analizowanego miasta. Ich położenie, jak wcześniej wskazano, nie ogranicza się wyłącznie do województwa dolnośląskiego, choć ponad $\frac{3}{4}$ gmin tego

Ryc. 4. Sumaryczna wielkość napływu migracyjnego do Wrocławia w latach 2002–2018

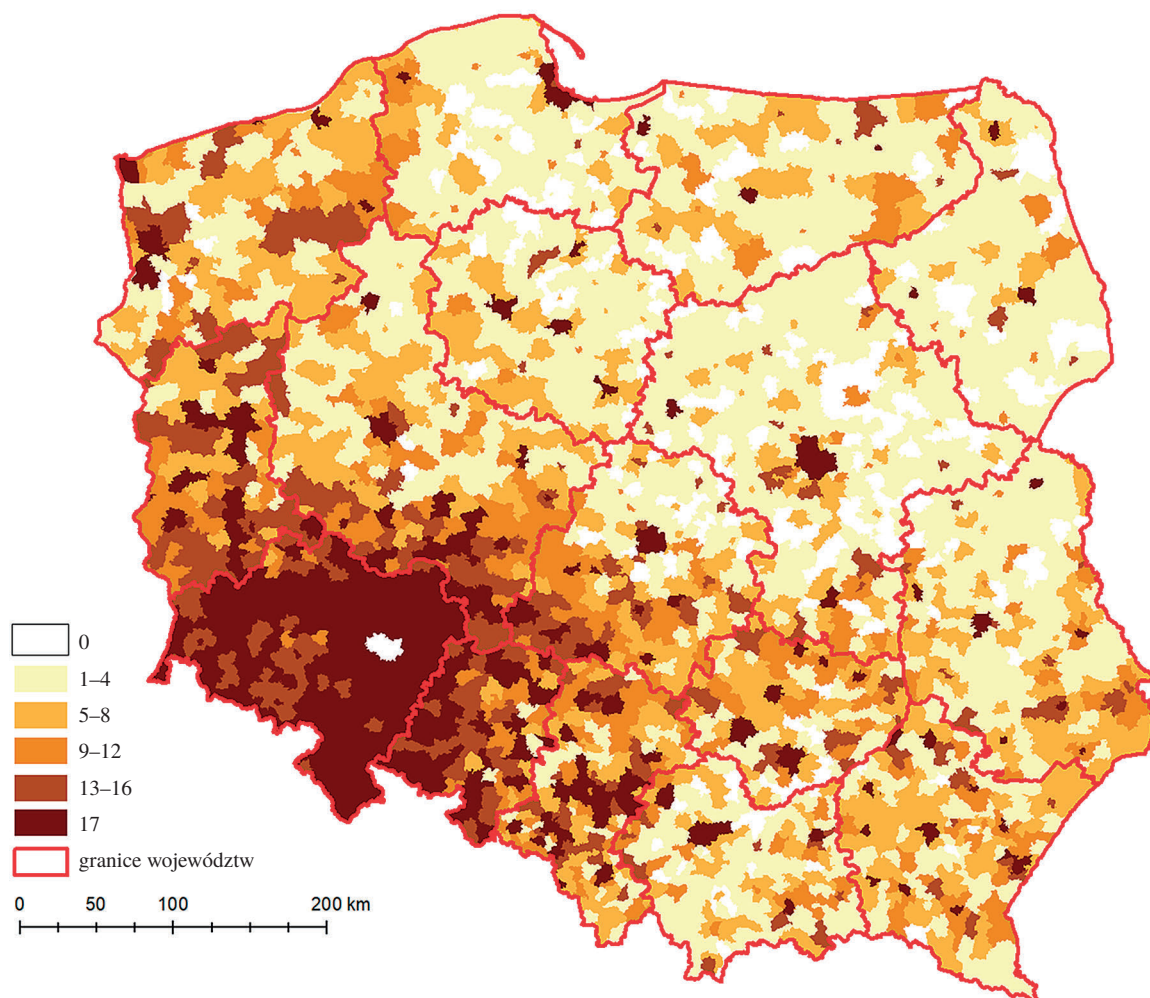
Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Demografia (tablica 2g).

Fig. 4. Summary of migration inflows to Wrocław from 2002 to 2018

Source: author's own work based on Demography database (table 2g).

regionu posiada trwałe powiązania migracyjne z jego stolicą. Warto zauważyć, że udział gmin posiadających trwałe związki migracyjnie z Wrocławiem wśród wszystkich gmin w danym województwie jest duży również w województwie opolskim (38%), lubuskim (14,5%) i śląskim (13,8%). Daje się zauważyć przestrzenną prawidłowość pokazującą rozmieszczenie gmin o określonym stopniu trwałości. Im bliżej Wrocławia, tym trwalsze są powiązania migracyjne gmin z tym miastem w zakresie napływu migracyjnego. Migracje, które w badanym okresie wystąpiły więcej niż 8 razy (przez co najmniej połowę badanego okresu) koncentrują się w Polsce zachodniej oraz południowej. Epizodyczne bądź sporadyczne przepływy migracyjne charakterystyczne są natomiast dla obszarów Polski północno-wschodniej, które tradycyjnie uznawane są za obszary źródłowe migrantów w Warszawie (por. Śleszyński 2016), jak również w Polsce północnej, gdzie zaznaczać się może wpływ Trójmiasta skupiającego migrantów przede wszystkim z tej części kraju.

Z trwałością powiązań migracyjnych wiąże się jeszcze jedna kwestia związana z natężeniem migracji (tab. 2). Można zauważyć, że im trwalsze powiązania migracyjne gmin z Wrocławiem, tym sumaryczna wielkość napływu migracyjnego do tego miasta jest wyższa. Gminy mające największy udział w napływie migracyjnym (77%) są trwale związane z Wrocławiem i rokrocznie wysyłają doń

Ryc. 5. Stopień trwałości powiązań migracyjnych Wrocławia z gminami w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Demografia (tablica 2g).

Fig. 5. The degree of persistence of migration connections between Wrocław and municipalities in Poland

Source: author's own work based on Demography database (table 2g).

migrantów. Wielkość tych potoków jest oczywiście zróżnicowana i waha się od 47 do 2189 osób, sumarycznie odpowiadając za 87 312 imigrantów w ruchu wewnętrznym w analizowanym okresie. Znacznie mniejszy udział w napływie migracyjnym posiadają gminy, w których odpływ migracyjny odnotowano przez 75–95% badanego okresu, odpowiadają one bowiem za napływ 10,3% migrantów (11 695 osób). W miarę zmniejszania stopnia trwałości migracji zmniejsza się natężenie migracji, co wiąże się z oczywistym zmniejszaniem atrakcyjności migracyjnej Wrocławia dla gmin leżących w dużej odległości od miasta.

Charakteryzując obszar źródłowy migrantów osiedlających się we Wrocławiu, warto zwrócić uwagę na wielkość jednostek, z których pochodzą. Do Wrocławia zdecydowanie częściej przybywają mieszkańcy miast niż obszarów wiejskich. Łącznie około 67,5% przyjeżdżających do Wrocławia w latach 2002–2018 pochodziło z obszarów miejskich, pozostałe 32,5% stanowiły osoby zamieszkałe wcześniej na obszarach wiejskich.

Powyższe informacje nie dostarczają nam jednak informacji na temat wielkości jednostek, z których pochodzą imigranci we Wrocławiu. Nie pozwala to również jednoznacznie wskazać odpowiedzi

Tabela 2. Napływ migracyjny do Wrocławia według stopnia trwałości powiązań migracyjnych
Table 2. Migration inflow to Wrocław according to the degree of persistence of migration

STOPIEŃ TRWAŁOŚCI <i>The degree of persistence</i>	0	1–4	5–8	9–12	13–16	17
WIELKOŚĆ MIGRACJI <i>The size of migration</i>	0	3354	5315	5673	11 695	87 312
UDZIAŁ PROCENTOWY <i>Percentage</i>	0	3,0%	4,7%	5,0%	10,3%	77,0%
LICZBA GMIN <i>Number of municipalities</i>	204	986	500	277	238	273

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Demografia.
 Source: author's own work based on Demography database.

na pytanie, dla mieszkańców jakich jednostek Wrocław jest ośrodkiem docelowym migracji. W oparciu o kryterium wielkościowe, gminy, z których obserwuje się napływ migracyjny do Wrocławia, podzielono na kategorie: do 5 tys. mieszkańców, 5–10 tys. mieszkańców, 10–20 tys. mieszkańców, 20–50 tys. mieszkańców, 50–100 tys. mieszkańców, 100–500 tys. mieszkańców i miasta „wielkiej piątki”¹ (tab. 3), zaś napływ migracyjny dodatkowo przeanalizowano na tle dychotomicznego podziału na miasto i wieś.

W ten sposób daje się zauważyć, że zdecydowana większość migrantów pochodzi z gmin (lub ich części w przypadku gmin miejsko-miejskich) zamieszkiwanych² przez mniej niż 50 tys. mieszkańców. Migranci z tych jednostek stanowili łącznie 71,5% wszystkich imigrantów wewnętrznych we Wrocławiu w badanym okresie. Migranci z większych jednostek, stanowili z kolei jedynie 28,5% wszystkich osób zameldowanych we Wrocławiu w latach 2002–2018. W przypadku samych miast, największy napływ migracyjny do Wrocławia obserwowany jest z jednostek zamieszkiwanych przez 20–50 tys. i 50–100 tys. mieszkańców, co ukazuje, że wśród miast zdecydowanie najwięcej migrantów do Wrocławia przemieszcza się z jednostek średniej wielkości. Sumaryczny udział migrantów z miast średnich wyniósł 30%. W 12% migranci, którzy osiedlili się we Wrocławiu w latach 2002–2018 pochodzili z miast większych niż 100 tys. mieszkańców, a 3% z miast „wielkiej piątki”.

Dominacja w kraju małych wielkościowo jednostek narzuca w dużym stopniu strukturę pochodzenia migrantów. Dlatego warto przyjrzeć się ujęciu względnemu, które pokazuje natężenie migracji w przeliczeniu na liczbę jednostek w danej kategorii wielkościowej. Największe natężenie migracji i największy średni przepływ jest widoczny wówczas w miastach dużych (powyżej 100 tys.), gdzie mimo niewielkiej liczby jednostek, obserwuje się duży napływ migracyjny do Wrocławia. Średnio z miast 100–500 tys. napływa około 423 migrantów, natomiast z miast „wielkiej piątki” około 574 migrantów. Potwierdza to również wcześniejsze obserwacje ukazujące niezwykle duże przepływy migracyjne w przypadku ośrodków regionalnych i subregionalnych w kraju, jak i samym makroregionie południowo-zachodnim Polski. Wskazuje to także na dużą rolę dużych miast w systemie migracji międzygminnych w kraju, o którym w swoich pracach donosi P. Śleszyński (2016). Choć *gros* migrantów pochodzi z jednostek mniejszych wielkościowo, należy mieć na uwadze fakt, że najbardziej efektywne przepływy migracyjne charakterystyczne są dla miast dużych, co podkreśla ich rolę w redystrybucji przestrzennej ludności w Polsce.

Analizując powyższą klasyfikację, warto odnieść ją do istniejącego podziału administracyjnego Polski. W ujęciu tym daje się zauważyć, że większość migrantów (około 54,2 tys. osób) pocho-

¹ „Wielka piątka”, o której wspomina m.in. P. Śleszyński (2016), A. Dolińska, R. Jończy, P. Śleszyński (2020) czy D. Kałuża-Kopias (2020) w tej typologii uzupełniona została o Łódź.

² Według stanu na 31 XII 2018 r.

Tabela 3. Wielkość napływu migracyjnego do Wrocławia ogółem oraz z miast i obszarów wiejskich w latach 2002–2018**Table 3.** The size of migration inflow to Wrocław in total and from cities and rural areas in the years 2002–2018

Liczba ludności <i>Number of population</i>	ogółem/total			miasta/cities			obszary wiejskie/rural areas		
	Liczba/Number of		średni przepływ <i>Average flow</i>	Liczba/Number of		średni przepływ <i>Average flow</i>	Liczba/Number of		średni przepływ <i>Average flow</i>
	migrantów <i>migrants</i>	jednostek <i>units</i>		migrantów <i>migrants</i>	jednostek <i>units</i>		migrantów <i>migrants</i>	jednostek <i>units</i>	
<5 tys. osób	10 259	1154	8,9	4 099	344	11,9	6 160	810	7,6
5–10 tys. osób	22 519	1157	19,5	8 446	185	45,7	14 073	972	14,5
10–20 tys. osób	24 895	541	46,0	12 221	183	66,8	12 673	358	35,4
20–50 tys. osób	23 341	170	137,3	19 372	133	145,7	3 969	37	107,3
50–100 tys. osób	15 293	46	332,4	15 293	46	332,4	—	—	—
100–500 tys. osób	13 531	32	422,8	13 531	32	422,8			—
„wielka piątka”	3 447	6	574,4	3 447	6	574,4			—
SUMA	113 284	3106	36,5	76 409	929	82,2	36 875	2177	16,9

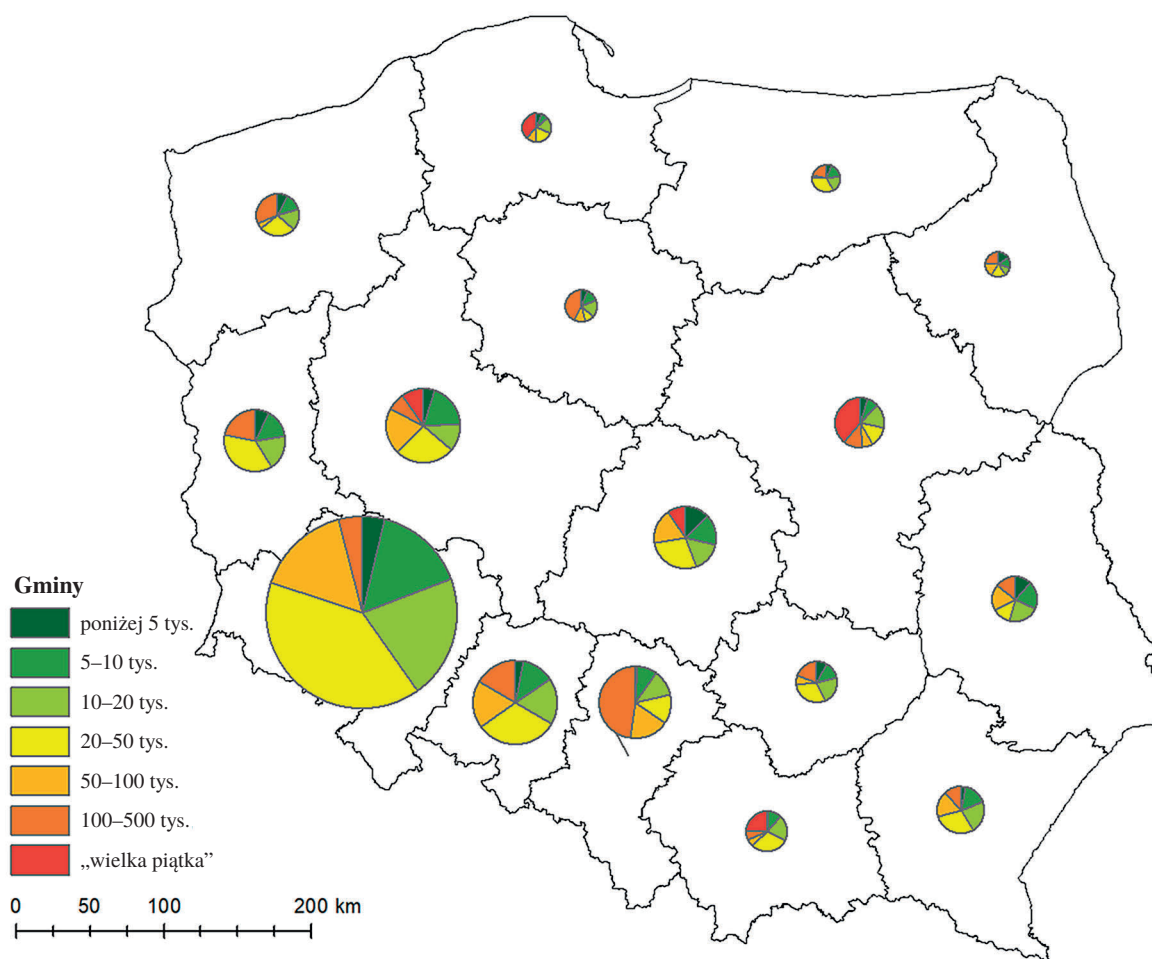
Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Demografia (tablica 2g).

Source: author's own work based on Demography database (table 2g).

dziło z województwa dolnośląskiego, co stanowiło około 47% łącznej sumy osób przybywających do Wrocławia w latach 2002–2018. Z województw sąsiadujących z regionem, którego stolicą jest Wrocław (opolskiego, lubuskiego i wielkopolskiego), przybyło w tym okresie 23,8 tys. osób (21% wszystkich imigrantów). Blisko 12% wszystkich nowoprzybyłych do Wrocławia stanowili mieszkańcy województw leżących blisko Wrocławia, ale nie graniczących z województwem dolnośląskim, czyli z łódzkiego i śląskiego. Migranci z pozostałych województw w Polsce stanowili łącznie około 19,5% wszystkich osób, które osiedliły się we Wrocławiu na pobyt stały w latach 2002–2018. Można więc stwierdzić, że wraz z oddalaniem od tego miasta, liczba emigrantów do Wrocławia w danym województwie zmniejsza się. Podobne zmiany obserwuje się w strukturze pochodzenia migrantów według typów wielkościowych gmin w podziale na województwa w Polsce (ryc. 6). Im bliżej Wrocławia, tym zwiększa się udział napływu migracyjnego z jednostek mniejszych (poniżej 20 tys. mieszkańców) w strukturze pochodzenia imigrantów z konkretnego województwa. Im dalej od Wrocławia tym udział migrantów z mniejszych jednostek zmniejsza się, ustępując miejsca większemu napływowi migracyjnemu z gmin wielkościami większymi. Wyjątkiem stają się w tym wypadku również województwa, w których dominują jednostki określonej wielkości, np. lubelskie czy śląskie.

WNIOSKI

Wrocław jest ważnym ośrodkiem docelowym dla mieszkańców gmin znajdujących się w Polsce południowo-zachodniej. Stąd też to właśnie ten region kraju stanowi obszar źródłowy migrantów napływających do tego miasta. Wśród nich zdecydowaną większość stanowią osoby młode, będące poniżej 45 roku życia, ze szczególną rolą osób w wieku 20–34 lata. Zauważa się jednak przesunięcie wzorca migracyjnego, czyli największego natężenia migracji z grupy wiekowej 20–29 lat do grupy 25–34 lata. Może to świadczyć o starzeniu zasobów migracyjnych przybywających do Wrocławia lub coraz późniejszej rejestracji swojego pobytu w mieście. Obserwowany większy udział kobiet w struk-

Ryc. 6. Struktura pochodzenia migrantów według województw i typów wielkościowych gmin w Polsce
 Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Demografia.

Fig. 6. Structure of migrants' origin by size type of municipalities in Poland by voivodeship
 Source: author's own work based on Demography database (table 2g).

turze płciowej migrantów potwierdza prawidłowości opisywane w literaturze, mówiące o feminizacji wewnętrznego ruchu wędrownego. Jednak warto zwrócić uwagę, że za wzrost liczby przemieszczeń odpowiadają przede wszystkim mężczyźni, co potwierdza się w przypadku napływu migracyjnego obserwowanego we Wrocławiu.

Zasięg oddziaływania Wrocławia jako ośrodka docelowego migracji wewnętrznych w Polsce uważa się najsilniej w województwach południowo-zachodnich. To z województw dolnośląskiego, opolskiego, lubuskiego, wielkopolskiego, łódzkiego i śląskiego pochodzi najwięcej, bo około 79,5% wszystkich imigrantów we Wrocławiu. To również w tych regionach znajdują się gminy, z którymi Wrocław posiada trwałe, a dodatkowo niezwykle duże powiązania migracyjne. Daje się zauważyć, że istnieje silna korelacja pomiędzy natężeniem migracji a trwałością powiązań migracyjnych. Dużą część osób zameldowanych w latach 2002–2018 we Wrocławiu stanowili mieszkańcy miast, w szczególności zaś miast średniej wielkości. Największą część migrantów stanowi ludność przybywająca z gmin o trwałych powiązaniach migracyjnych, czyli stale emitujących emigrantów do Wrocławia.

Konkludując powyższe opracowanie można więc stwierdzić, że pole imigracji Wrocławia nie jest jednorodne i ciągle terytorialnie. Daje się bowiem zauważyć, że wśród obszarów źródłowych imigran-

tów w ruchu wewnętrznym we Wrocławiu znajdują się zarówno jednostki położone w dużej bliskości tego miasta (strefa podmiejska oraz gminy leżące w jej otoczeniu), jak i gminy znajdujące się w pewnej odległości od miasta, jednak stanowiące ośrodki regionalne i subregionalne w województwie i poza nim. Zasięg oddziaływania Wrocławia wykracza więc poza obszar Polski południowo-zachodniej, z którą jednak jest najsilniej związany.

Literatura

- Bell M., Charles-Edwards E., Ueffing P., Stillwell J., Kupiszewski M., Kupiszewska D., 2015, Internal Migration and Development: Comparing Migration Intensities Around the World, *Population and Development Review*, 41, 1, s. 33–58.
- Bontje M., Latten J., 2005, Stable size, changing, composition: recent migration dynamics of the dutch large cities, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 96, 4, s. 444–451.
- Borjas G.T., 2006, Native Internal Migration and the Labor Market Impact of Immigration, *The Journal of Human Resources*, 41, 2, s. 221–258. DOI: 10.3368/jhr.XLI.2.221.
- Brezdeń P., Szmytkie R., 2019, Current changes in the location of industry in suburban zone of post-socialist city. Case study of Wrocław (Poland), *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 110, 2, s. 102–122. DOI: 10.1111/tesg.12339.
- Brezdeń P., Szmytkie R., 2017, Procesy koncentracji działalności przemysłowej w strefie podmiejskiej na przykładzie Dolnego Śląska, *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 31, 2, s. 56–74. DOI: 10.24917/20801653.312.
- Brown D., Schafft K., 2002, Population deconcentration in Hungary during the post-socialist transition, *Journal of Rural Studies*, 18, s. 233–244. DOI: 10.1016/S0743-0167(01)00046-8.
- Cattaneo A., Robinson S., 2020, Multiple moves and return migration within developing countries: A comparative analysis, *Population, Space and Place*, 26, 7, s. 1–21. DOI: 10.1002/psp.2335.
- Ciok S., Leśniak A., 2015, Budownictwo wielorodzinne w strefie podmiejskiej dużego miasta na przykładzie Wrocławia, *Studia Miejskie*, 20, s. 35–45.
- Datko A., 2014, Za dyplomem? Migracje młodych Polaków do miast akademickich, *Człowiek i społeczeństwo*, 37, s. 41–51.
- Denis M., Majewska A., 2011, Suburbanizacja podwarszawska – odpowiedź na miejskie warunki zamieszkania?, *Studia KPZK*, 142, s. 281–292.
- Długosz M., 2020, Wewnętrzny ruch wędrowny a zmiany struktury demograficznej Wrocławia w latach 2002–2018, [w:] A. Grochowska, W. Jurkowski (red.), *Przestrzeń miejska jako przedmiot badań w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego 49, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, s. 138–158.
- Długosz Z., 2005, Population movements in large polish cities in 1988–2002, *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 4, s. 25–36.
- Długosz Z., 2006, Migration of population in big polish cities as compared to smaller cities and towns in the light of selected parameters of migration process, *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 6, s. 35–50.
- Dolińska A., Jończy R., Śleszyński P., 2020, *Migracje pomaturalne w województwie dolnośląskim wobec depopulacji region i wymogów zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław.
- Dziwoński K., Gawryszewski A., Iwanicka-Lyrowa E., Jelonek A., Jerczyński M., Węclawowicz G., 1977, *Rozmieszczenie i migracje ludności a system osadniczy Polski Ludowej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Ellis M., 2012, Reinventing US Internal Migration Studies in the Age of International Migration, *Population, place, space*, 18, 2, s. 196–208. DOI: 10.1002/psp.666.
- Farrell K., 2017, The Rapid Urban Growth Triad: A New Conceptual Framework for Examining the Urban Transition in Developing Countries, *Sustainability*, 9, 1407, s. 1–19. DOI: 10.3390/su9081407.

- Fuguitt G.V., Heaton T.B., 1995, The Impact of Migration on the Nonmetropolitan Population Age Structure, 1960–1990, *Population Research and Policy Review*, 14, 2, s. 215–232.
- Gałka J., Warych-Juras A., 2018, Suburbanization and migration in Polish Metropolitan Areas during political transition, *Acta geographica Slovenica*, 58, 2, s. 63–72. DOI 10.3986/AGS.2256.
- Gołata E., 2012, Spis ludności i prawda, *Studia demograficzne*, 1, 161, s. 23–55. DOI: 10.2478/v10274-012-0002-y.
- Gołata E., Kuropka I., 2015, Zmiany demograficzne i ich następstwa dla wybranych obszarów polityki społecznej w dużych miastach w Polsce, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe UE w Katowicach*, 223, s. 162–173.
- Gonda-Soroczyńska E., 2009, Przemiany strefy podmiejskiej Wrocławia w ostatnim dziesięcioleciu. *Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich*, 4, s. 149–165.
- Gutiérrez J., Garcia-Palomares J.C., 2007, New spatial patterns of mobility within the metropolitan area of Madrid: Towards more complex and dispersed flow networks, *Journal of Transport Geography*, 15, 1, s. 18–30. DOI: 10.1016/j.jtrangeo.2006.01.002.
- Harańczyk A., 2015, Procesy suburbanizacji w Krakowskim Obszarze Funkcjonalnym, *Studia Miejskie*, 18, s. 85–102.
- Harsimowicz A., 2018, Suburbanizacja a rola obszarów otaczających miasto – ujęcie teoretyczne, *Studia Miejskie*, 29, s. 115–130. DOI: 10.25167/sm2018.029.08.
- Horolets A., Lesińska M., Okólski M., 2018, *Raport o stanie badań nad migracjami w Polsce po 1989 roku*, Komitet Badań nad Migracjami PAN, Warszawa.
- Huk J. 2004, Migracje ludności na Dolnym Śląsku w latach 1989–1998. Kierunki i efektywność. *Czasopismo Geograficzne*, 75, 1–2, s. 33–64.
- Ilnicki D., Szczyrba Z., 2019, Migracje wewnętrzne na pobyt stały w makroregionie południowo-zachodnim w latach 2002–2017, *Studia miejskie*, 36, s. 25–44. DOI: 10.25167/sm.1534.
- Jończy R., Dolińska A., 2016, Charakter i kierunki migracji pomaturalnych młodzieży na przykładzie województwa dolnośląskiego, [w:] M. Butrymowicz, P. Kroczyk (red.), *Prawne i ekonomiczne aspekty migracji*, 17, Wydawnictwo Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków, s. 51–68. DOI: 10.15633/9788374385473.04.
- Józefowicz K., 2020, Atrakcyjność migracyjna miast i obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego, *Space, society, economy*, 31, s. 213–227. DOI: 10.18778/1733-3180.31.1.
- Jóźwiak J., 2013, Demograficzne uwarunkowania rynku pracy w Polsce, [w:] M. Kiełkowska, *Rynek pracy wobec zmian demograficznych*, Instytut Obywatelski, Warszawa, s. 8–23.
- Kaczmarek T., 2017, Dynamika i kierunki rozwoju suburbanizacji rezydencjalnej w aglomeracji poznańskiej, *Acta Universitatis Lodzianis. Folia geographica socio-oeconomica*, 27, s. 81–98. DOI: 10.18778/1508-1117.27.06.
- Kaczmarek T., 2020, Różne oblicza suburbanizacji. Od przedmieść w cieniu miasta do post-suburbii, *Prace i Studia Geograficzne*, 65, 3, s. 103–113.
- Kajdanek K., 2011, *Pomiędzy wsią a miastem: suburbanizacja na przykładzie osiedli podmiejskich Wrocławia*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków.
- Kałuża-Kopias D., 2010, Migracje wewnętrzne w Łodzi na tle wybranych, największych miast w Polsce, *Acta Universitatis Lodzianis Folia Sociologica*, 35, s. 199–217.
- Kałuża-Kopias D., 2014, Atrakcyjność migracyjna wielkich miast – stan obecny, *Problemy Polityki Społecznej. Studia i dyskusje*, 27, 4, s. 41–54.
- Kałuża-Kopias D., 2020, Przestrzenny zasięg migracji a wiek migrantów na przykładzie największych miast w Polsce, *Wiadomości Statystyczne*, 65, 12, s. 9–22. DOI: 10.5604/01.3001.0014.5728.
- Kałuża-Kopias D., Palma A., 2019, The impact of migration on the size and structure of populations in big cities, *Studia Miejskie*, 36, s. 45–55. DOI: 10.25167/sm.1260.
- Karwart-Woźniak B., Chmieliński P., 2013, Ludność wiejska oraz jej aktywność zawodowa i sytuacja na rynku pracy, [w:] M. Kiełkowska, *Rynek pracy wobec zmian demograficznych*, Instytut Obywatelski, Warszawa, s. 64–93.

- King R., Skeldon R., 2010, Mind the Gap: Integrating Approaches to Internal and International Migration, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36, 10, s. 1619–1646. DOI: 10.1080/1369183X.2010.489380.
- Korcelli P. 1997, Alternatywne projekcje zmian demograficznych i migracji w aglomeracjach miejskich, [w:] P. Korcelli (red.), *Aglomeracje miejskie w procesie transformacji: V*, Zeszyty IGiPZ PAN, 45, Warszawa, s. 5–21.
- Kozieł R., 1989, *Wewnątrzmijskie migracje ludności we Wrocławiu w 1979 roku*, Acta Universitatis Wratislaviensis, 1006, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Krzysztofik R., Kantor-Pietraga I., Runge A., Spórna T., 2017, Is the suburbanisation stage always important in the transformation of large urban agglomerations? The case of the Katowice conurbation, *Geographia Polonica*, 90, 2, s. 5–24. DOI: 10.7163/GPol.008.
- Książek S., Suszczewicz M., 2017, City profile: Wrocław, *Cities*, 65, s. 51–65. DOI 10.1016/j.cities.2017.03.001.
- Kurek S., 2012, Przemiany demograficzne w Polsce w świetle drugiego przejścia demograficznego w ujęciu przestrzennym, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 98, s. 217–230.
- Kurek S., Gałka J., Wójtowicz M., 2015, Wpływ procesów suburbanizacji na przemiany demograficzne Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 223, s. 206–222.
- Kuśmider K.M., 2019, Migracje ludności wiejskiej w Polsce – przeszłość i teraźniejszość. *Zeszyty Wiejskie*, 25, s. 171–183. DOI: 10.18778/1506-6541.25.11.
- Leetmaa K., 2008, *Residential suburbanization in the Tallinn metropolitan area*, Dissertationes Geographicae Universitatis Tartuensis, 35, Tartu University Press, Tartu.
- Lewandowska-Gwarda K., Antczak E., 2015, Migracje wewnętrzne w polskich miastach – analiza z wykorzystaniem przestrzennej dynamicznej metody przesunięć udziałów, *Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych*, 39, s. 119–133.
- Lisowski A., 2004, Social aspects of the suburbanisation stage in the agglomeration of Warsaw, *Dela*, 21, s. 531–541.
- Lisowski A., Mantey D., Wilk W., 2014, Lessons from Warsaw: The Lack of Coordinated Planning and Its Impacts on Urban Sprawl, [w:] K. Stanilov, L. Sykora (red.), *Confronting suburbanization. Urban decentralization in postsocialist Central and Eastern Europe*, Wiley Blackwell, Chichester, s. 225–255.
- Lisowski A., Wilk W., 2002, The changing spatial distribution of services in Warsaw, *European Urban and Regional Studies*, 92 (1), s. 81–89.
- Lityński P., 2020, Urban Sprawl of Poznań: Morphological and Microeconomic Profile, *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 52, s. 81–99. DOI: 10.14746/rpr.2020.52.06.
- Lopez-Gay A., 2014, Population growth and re-urbanization in Spanish inner cities: The role of internal migration and residential mobility, *Outelet Journal*, 2, 1, 67–92. DOI: 10.14428/rqj2014.02.01.03.
- Masik G., 2018, Suburbanizacja demograficzna i przestrzenna na Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot, *Studia obszarów wiejskich*, 50, s. 155–170. DOI: 10.7163/SOW.50.9.
- Musiał-Malagó M., 2014, Procesy suburbanizacji obszarów podmiejskich Krakowa, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 12, 936, s. 63–77. DOI: 10.15678/ZNUEK.2014.0936.1205.
- Pietrzak M.B., Wilk J., Matusik S., 2013, Analiza migracji wewnętrznych w Polsce z wykorzystaniem modelu grawitacji, *Acta Universitatis Lodzianensis Folia Oeconomica*, 293, s. 27–37.
- Pytel S., 2017, The influence of migration on the suburbs of large cities in Poland, *Studia Miejskie*, 29, s. 121–147. DOI: 10.25167/sm2017.028.08.
- Ravenstein E., 1889, The Laws of Migration, *Journal of the Royal Statistical Society*, 52, 2, s. 241–305.
- Raźniak P., 2013, Procesy suburbanizacyjne w regionie miejskim Krakowa na tle rozwoju społeczno-gospodarczego województwa małopolskiego, [w:] P. Raźniak (red.), *Spoteczno-ekonomiczne przemiany regionów*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków, s. 45–64.
- Rowe F., Bell M., Bernard A., Charles-Edwards E., Ueffing P., 2019, Impact of internal migration on population redistribution in Europe: Urbanisation, counterurbanisation or spatial equilibrium?, *Comparative Population Studies*, 44, 2019, s. 201–234. DOI: 10.12765/CPoS-2019-18en.

- Runge J., 2006, *Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Smętkowski M., 2011. Polityka spójności a konkurencyjność dużych polskich miast, *Studia regionalne i lokalne. Wydanie specjalne*, s. 31–56.
- Steinführer A., Bierzyński A., Großmann K., Haase A., Kabisch S., Klusáček P., 2010, Population Decline in Polish and Czech Cities during Post-socialism? Looking Behind the Official Statistics, *Urban Studies*, 47, 11, s. 2325–2346. DOI: 10.1177/0042098009360224.
- Sudra P., 2020, *Rozpraszanie i koncentracja zabudowy na przykładzie aglomeracji warszawskiej po 1989 roku*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2019–2020*, 2020, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa.
- Szafańska E., Michalska-Żyła A., 2018, Dlaczego Łódź? Atrakcyjność migracyjna miasta w ujęciu jakościowym, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 534, s. 21–31. DOI: 10.15611/pn.2018.534.02.
- Szmytkie R., 2019, Ruch budowlany na obszarach wiejskich województwa dolnośląskiego, [w:] P. Tomczak (red.), *Nowe zjawiska i procesy przestrzenne, funkcjonalne i społeczne w przeobrażaniu obszarów wiejskich*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego 45, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, s. 55–70.
- Szmytkie R., 2020, The impact of residential suburbanization on changes in the morphology of villages in the suburban area of Wrocław, Poland, *Environmental & Socio-economic Studies*, 8, 4, s. 24–43. DOI: 10.2478/enviro-2020-0021.
- Szmytkie R., Sikorski D., 2020, Zmiany ludnościowe małych miast w strefach zaplecza głównych aglomeracji miejskich w Polsce, *Space, Society, Economy*, 31, s. 7–24. DOI: 10.18778/1733-3180.31.01.
- Szymańska D., Wylon M., 2019, Demographic changes in Polish cities in the years 1950–2016, *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 44, s. 103–114. DOI: 10.2478/bog-2019-0019.
- Śleszyński P., 2012, Zmiany demograficzne województwa mazowieckiego w latach 1990–2030 i ich skutki, *Mazowsze Studia Regionalne*, 10, s. 11–32.
- Śleszyński P., 2015, Obszar Metropolitalny Warszawy a rozwój Mazowsza. Wybrane wyniki badań prowadzonych w projekcie „Trendy Rozwojowe Mazowsza”, *Studia regionalne i lokalne*, 3, 61, s. 43–66. DOI: 10.7366/1509499536103.
- Śleszyński P., 2016, Współczesne i prognozowane uwarunkowania demograficzno-migracyjne w rozwoju miejskiego systemu osadniczego Polski, *Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, 29, 1, s. 97–106. DOI: 10.18778/2543-9421.01.11.
- Śleszyński P., 2020, Koncepcja nowego wskaźnika atrakcyjności migracyjnej i jego zastosowania, *Czasopismo Geograficzne*, 90, 1–2, s. 37–58.
- Tanaś J., Trojanek R., 2015, Demographic structural changes in Poznań downtown: in the light of the processes taking place in the contemporary cities in the years 2008 and 2013, *Journal of International Studies*, 8, 3, s. 128–140. DOI: 10.14254/2071-8330.2015/8-3/10.
- Turzyński M., 2014, Gdzie kończy się miasto a zaczyna wieś? Studium przypadku Gdańska i jego otoczenia, [w:] A. Wolaniuk (red.), *Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, 27, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 39–53.
- van den Berg L., Drewett R., Klassen L.H., Rossi A., Vijverberg C.H.T., 1982, *Urban Europe: A Study of Growth and Decline*. Pergamon Press.
- Zborowski A., Raźniak P., 2013, Suburbanizacja rezydencjonalna w Polsce – ocena procesu, *Studia miejskie*, 9, s. 37–50.
- Zborowski A., Soja M. Łobodzińska A., 2012, Population trends in Polish cities – stagnation, depopulation or shrinkage?, *Prace Geograficzne*, 130, s. 7–28. DOI: 10.4467/20833113PG.12.017.0658.